

Лекція на тему «Судові й правоохоронні органи України»

План лекції:

1. Судоустрій і принципи здійснення правосуддя в Україні.
2. Основні завдання і функції прокуратури.
3. Правоохоронні органи в Україні, їх завдання.
4. Адвокатура в Україні: основні завдання і функції.

1. Судоустрій і принципи здійснення правосуддя в Україні
Державна влада в Україні здійснюється на принципах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Органи судової влади здійснюють свої повноваження на підставах, у межах і порядку, передбачених Конституцією України і законодавством України. Судова влада здійснює функцію правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, карного, а також конституційного судочинства.

Правосуддя є особливою функцією державної влади, що здійснюється шляхом розгляду та вирішення в судових засіданнях адміністративних, цивільних і господарських справ із спорів стосовно прав та інтересів громадян, підприємств, установ і організацій, суспільних об'єднань, а також кримінальних справ, застосовуючи встановлені законом міри покарання для осіб, винних у здійсненні злочину або виправдовуючи невинних. Суд здійснює правосуддя на принципах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини й громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією України та законодавством України. Основними принципами судочинства є:

- 1) законність;
 - 2) рівноправність усіх учасників перед законом і судом;
 - 3) забезпечення доказу провини;
 - 4) суперництво сторін і свобод у наданні ними суду своїх доказів і в доведенні суду їхньої переконливості;
 - 5) підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
 - 6) гласність судового процесу і його повне фіксування технічними засобами;
 - 7) забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених законом;
 - 8) обов'язковість рішення суду. Законом можуть бути встановлені й інші принципи судочинства в судах окремих судових юрисдикцій.
- Судову систему України складають суди загальної юрисдикції і

Конституційний Суд України, що є єдиним органом конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України приймає рішення і робить висновки в справах стосовно:

1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, правових актів Кабінету Міністрів України;

2) відповідності Конституції України до діючих міжнародних договорів України або міжнародних договорів, внесених у Верховну Раду України для одержання згоди на їхню обов'язковість;

3) дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з посади в порядку імпічменту;

4) офіційного роз'яснення Конституції та законів України.

Рішення й висновки Конституційного Суду України з перерахованих вище питань є обов'язковими для виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені. Закон, інші правові акти або їхні окремі положення, визнані неконституційними, втрачають свою силу з дня ухвалення рішення Конституційним Судом про їх неконституційність.

Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується на принципах територіальності й спеціалізації.

Систему судів загальної юрисдикції складають:

1) місцеві суди;

2) апеляційні суди, Апеляційний суд України;

3) Конституційний суд України;

4) вищі спеціалізовані суди;

5) Верховний Суд України.

Створення надзвичайних і особливих судів не допускається.

Спеціалізованими судами є господарські, адміністративні та інші суди, визначені законом як спеціалізовані суди. У судах різних судових юрисдикцій може бути введена спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ даної юрисдикції.

Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується:

1) єдиними принципами організації та діяльності судів;

2) єдиним статусом суддів;

3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;

4) забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування законів судами загальної юрисдикції;

5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень;

6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;

7) фінансуванням судів винятково з Державного бюджету України;

8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Для забезпечення всебічного, повного й об'єктивного розгляду справ, законності судових рішень в Україні діють суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій (судами першої інстанції є місцеві суди). Правосуддя в Україні здійснюється на основі рівності всіх учасників процесу

перед законом і судом. Усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, створеним відповідно до закону. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якого рівня.

Кожен має право користуватися правовою допомогою при вирішенні його справи в суді. Для надання правової допомоги в суді в Україні діє адвокатура.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, передбачених процесуальним законом. Судочинство в Україні здійснюється державною мовою. Особи, які не володіють або недосить добре володіють державною мовою, мають праве користуватися рідною мовою і послугами перекладача в судовому процесі.

Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, приймається від імені України. Судові рішення, що набули законної сили, є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та інших організацій, громадянами та юридичними особами по всій території України.

Учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, передбачених процесуальним законом, мають право на апеляційне і касаційне оскарження судового рішення.

Справи в судах першої інстанції розглядаються суддею одноосібно, колегією суддів або суддею і народними засідателями, а у випадках, визначених процесуальним законом, - також судом присяжних. Розгляд справ в апеляційному, касаційному порядку, а також в інших випадках, передбачених законом, здійснюється колегіально в складі не менше трьох професійних суддів.

Судді при здійсненні правосуддя не від кого не залежні, нікому не підзвітні і підкоряються тільки закону. Втручання в здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів будь-яким способом, прояв неповаги до суду або суддів, збір, використання і поширення інформації усно, письмово та іншим способом з метою применшити їхній авторитет або вплинути на їхню неупередженість заборонені й тягнуть передбачену законом відповідальність. Недоторканість і незалежність суддів гарантується Конституцією України, законом про статус суддів та іншими законами. Суддя не може бути затриманий або заарештований без згоди Верховної Ради України. Професійні судді не можуть належати до політичних партій і бути в профспілках, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, займати інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

2. Основні завдання і функції прокуратури
Прокуратура є єдиною централізованою системою державних органів, які від імені України здійснюють нагляд за точним виконанням і єдиним

застосуванням законів шляхом своєчасного виявлення правопорушень, уживання заходів з їхнього усунення та притягнення винних до відповідальності.

Діяльність органів прокуратури має за мету зміцнення правопорядку та прагнення вирішення завдань захисту від неправомірних зазіхань на:

- 1) закріплені Конституцією України незалежність держави, суспільний і державний лад, політичну й економічну систему, права національних груп і територіальних утворень;
- 2) гарантовані Конституцією, іншими законами України і міжнародними правовими актами соціально-економічні, політичні, особисті права й свободи людини і громадянина;
- 3) основи демократичного ладу державної влади, правовий статус місцевих Рад народних депутатів, органів територіального суспільного самоврядування.

На органи прокуратури відповідно до статті 121 Конституції України покладені наступні завдання:

- 1) підтримка державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадян або держави в суді у визначених законом випадках;
- 3) нагляд за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання і досудове слідство;
- 4) нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні примусових заходів, пов'язаних з обмеженням свободи громадян.

Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає в здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Формами прокурорського представництва є:

- 1) звернення до суду з позовами та заявами про захист прав і свобод будь-якої особи, певного кола осіб, юридичних осіб за умови порушення інтересів держави, а також про визнання незаконними правових актів, дій або рішень органів і посадових осіб;
- 2) участь у розгляді судами справ;
- 3) внесення апеляційного, касаційного подання на судові рішення або заяви про їх перегляд у зв'язку з новими обставинами, що відкрились.

Вимоги прокурора, що відповідають чинному законодавству, є обов'язковими для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян, повинні виконуватися ними негайно або в передбачені законом, або визначені прокурором терміни.

З метою забезпечення їхньої незалежності працівники прокуратури не можуть бути членами будь-яких політичних партій або рухів.

Систему органів прокуратури складають: Генеральна прокуратура України, прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші

прирівняні до них прокуратури, а також військові прокуратури.

3. Правоохоронні органи в Україні, їх завдання

До правоохоронних органів відносяться органи державної виконавчої влади, на які законом покладено здійснення однієї чи декількох наступних правоохоронних функцій:

- 1) охорона державної безпеки, громадського порядку, майна фізичних і юридичних осіб;
- 2) контроль за станом дотримання нормативних актів в окремих сферах громадського життя;
- 3) виявлення фактів здійснення злочинів і адміністративних правопорушень і інформування про це державних органів, уповноважених порушувати кримінальні справи, вести дізнання і попереднє слідство, а також виносити рішення про застосування заходів адміністративного стягнення;
- 4) припинення злочинів і адміністративних правопорушень, затримання за наявності підстав осіб, які їх скоїли;
- 5) розгляд матеріалів про адміністративні правопорушення, винесення рішень про застосування до осіб, винних в їх здійсненні, адміністративних стягнень і виконання рішень про накладення адміністративних стягнень.

Основними правоохоронними органами в Україні є Служба безпеки України, органи внутрішніх справ, у тому числі міліція, Державна виконавча служба. Служба безпеки України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, що забезпечує державну безпеку України. Основними завданнями Служби безпеки України є:

- 1) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави, прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, зазіхань з боку окремих організацій, груп і осіб;
 - 2) попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму та організованої злочинності в сфері управління та економіки, інших протиправних дій, що безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України
- Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Органи внутрішніх справ є одним з основних елементів правоохоронних органів України. Їхня діяльність спрямована на забезпечення громадського порядку на всій території держави.

Систему органів внутрішніх справ очолює Міністерство внутрішніх справ України (МВС) - центральний орган державної виконавчої влади. Основними завданнями МВС України є:

- 1) організація та координація діяльності органів внутрішніх справ із захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних зазіхань, охорони суспільного порядку і гарантування суспільної безпеки;

- 2) участь у розробці й реалізації державної політики по боротьбі зі злочинністю;
- 3) забезпечення уникнення злочинів, їхнє припинення, розкриття і розслідування, розшук осіб, які скоїли злочини, вживання заходів із усунення причин і умов, що сприяють здійсненню правопорушень;
- 4) гарантування безпеки працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких родичів і осіб, які беруть участь у карному судочинстві;
- 5) визначення основних напрямків удосконалення роботи органів внутрішніх справ, надання їм організаційно-методичної та практичної допомоги;
- 6) участь у виконанні карних розпоряджень і соціальної реабілітації засуджених;
- 7) організація роботи, пов'язаної з гарантуванням забезпечення безпеки дорожнього руху та пожежної безпеки;
- 8) забезпечення законності в діяльності працівників військовослужбовців системи.

Система органів внутрішніх справ формується відповідно до основних напрямків їхньої діяльності і складається з наступних груп структурних підрозділів:

- 1) галузевих служб (підрозділів), що реалізують основні функції зазначених органів: міліція, слідчий апарат, експертні служби, пожежна охорона, внутрішні війська;
- 2) функціональних служб (підрозділів), що виконують функції забезпечення органів внутрішніх справ: кадрові, фінансово-економічні, господарські, медичні служби, навчальні заклади;
- 3) загального керівництва: чергові частини, інформаційно-аналітичні центри, апарат міністрів.

Формами діяльності органів системи МВС, пов'язаними з обліком їхнього функціонального призначення, є: профілактична, оперативно-пошукова, карно-процесуальна, виконавча, охоронна (на договірних засадах) і організаційно-правова діяльність.

Усі ланки системи органів внутрішніх справ функціонують у тісному взаємозв'язку як між собою, так і з іншими державними органами, організаціями і населенням країни, що є гарантією ефективності їхньої діяльності з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю.

Міліція в Україні є державним збройним органом виконавчої влади, що захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, навколишнє середовище, інтереси суспільства й держави від протиправних зазіхань.

Міліція становить єдину систему органів, що входить до структури МВС.

Правовою основою діяльності міліції є Конституція України, Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 р., укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти МВС, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку.

Відповідно до чинного законодавства основними завданнями міліції є:

- 1) гарантування особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і

законних інтересів;

- 2) запобігання правопорушенням і їхнє припинення;
- 3) охорона і забезпечення громадського порядку;
- 4) виявлення і розкриття злочинів, а також розшук осіб, які їх скоїли;
- 5) забезпечення безпеки дорожнього руху;
- 6) захист власності від злочинних зазіхань;
- 7) участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

У межах діючого законодавства міліція має право обмежувати права й свободи громадян, якщо без цього не можуть бути виконані покладені на неї обов'язки, з обов'язковим поясненням з цього приводу. Вона забезпечує право на юридичний захист та інші права затриманих і взятих під варту осіб не пізніше як через 24 години повідомляє про їхнє місцезнаходження близьким родичам, адміністрації, за місцем роботи чи навчання, вживає в разі потреби заходи для надання медичної та іншої допомоги. Міліція має право застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених Законом України "Про міліцію".

Контроль за діяльністю міліції здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністр внутрішніх справ і в межах їхньої компетенції - Ради народних депутатів.

Нагляд за дотриманням законності в діяльності міліції здійснює Генеральний прокурор України і підлеглі йому прокуратури.

Примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України. Відповідно до чинного законодавства Державна виконавча служба виконує:

- 1) рішення, призначення та постанови судів з цивільних справ;
- 2) рішення, призначення та постанови з кримінальних справ у частині майнових стягнень;
- 3) вироки судів у частині позбавлення права займати визначені посади або займатися визначеною діяльністю;
- 4) судів у частині майнових стягнень у справах про адміністративні правопорушення;
- 5) світові угоди, твердження судів;
- 6) рішення, призначення, постанови господарських судів;
- 7) виконавчі написи нотаріусів;
- 8) рішення Конституційного Суду України у випадках, передбачених законом;
- 9) не оплачені в термін платіжні вимоги, акцептовані платником;
- 10) рішення третейських судів відповідно до законодавства України;
- 11) рішення комісій з трудових суперечок;
- 12) постанови, винесені органами (посадовими особами), уповноваженими законом розглядати справи про адміністративні правопорушення;
- 13) рішення іноземних судів і арбітражів у передбачених законом випадках;

- 14) рішення державних органів, прийняті з питань володіння та користування культовими спорудами;
 - 15) рішення Антимонопольного комітету України;
 - 16) постанови державного виконавця про виконавчий збір і накладення штрафу;
 - 17) рішення інших державних і недержавних органів у випадках, передбачених законом.
- До інших правоохоронних органів, відповідно до Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" від 23 грудня 1993 р. відносяться: митні органи, органи охорони державного кордону, Державної податкової служби, рибоохорони, Державної охорони лісів, працівників Антимонопольного комітету, а також інші охорони, які безпосередньо беруть участь у здійсненні правоохоронних функцій.

4. Адвокатура в Україні: основні завдання і функції

У ст. 59 Конституції України вказується, що забезпечення права на захист від обвинувачення і надання правої допомоги під час вирішення справ у судах та інших державних органах в Україні здійснює адвокатура. Адвокатура є добровільним професійним суспільним об'єднанням, покликаним відповідно до Конституції України сприяти захисту прав, свобод і представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу. Адвокатура України здійснює свою діяльність на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності. Адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, державному нотаріаті, органах внутрішніх справ, Службі безпеки, державного управління. Адвокатом не може бути особа, яка має судимість. Адвокатом може бути громадянин України, який отримав вищу юридичну освіту, має стаж роботи зі спеціальності юриста або помічника адвоката не менше двох років, здав кваліфікаційні іспити, одержав свідоцтво на право займатися адвокатською діяльністю і прийняв присягу адвоката України. Адвокат має право на індивідуальну адвокатську діяльність, може відкрити своє адвокатське бюро, об'єднуватися з іншими адвокатами в колегії, адвокатські фірми, контори і т.д., що діють відповідно до закону і статуту адвокатських об'єднань.

Адвокатські об'єднання діють на принципах добровільності, самоврядування, колегіальності і гласності. Реєстрація адвокатських об'єднань проводиться в Міністерстві юстиції України. Адвокатські об'єднання письмово повідомляють місцеві органи влади про свою реєстрацію, а адвокати - про одержання свідоцтва на право адвокатської діяльності. Адвокати здійснюють такі види діяльності:

- 1) дають консультації з юридичних питань, усні й письмові довідки з роз'яснення законодавства;
- 2) складають заяви, скарги та інші документи правового характеру;
- 3) засвідчують копії документів зі справ, які ведуть ці адвокати;

4) здійснюють представництво в суді, інших державних органах, перед громадянами і юридичними особами;
5) надають юридичну допомогу підприємствам, установам і організаціям;
6) здійснюють правове забезпечення підприємницької і зовнішньоекономічної діяльності громадян і юридичних осіб;
7) виконують свої обов'язки відповідно до кримінально-процесуального законодавства в процесі дізнання і попереднього слідства.
Адвокат може здійснювати інші види юридичної допомоги, передбачені Законом України "Про адвокатуру" від 19 грудня 1992 р. та іншими законами.

У своїй професійній діяльності адвокат має право:

- 1) представляти і захищати інтереси громадян і юридичних осіб за дорученням у всіх органах, підприємствах, установах і організаціях, до компетенції яких відноситься вирішення відповідних питань;
 - 2) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази в цивільних, господарських і кримінальних справах і в справах про адміністративні правопорушення;
 - 3) запитувати й одержувати документи або їхні копії від підприємств, установ і організацій, а від громадян — з їхньої згоди;
 - 4) знайомитися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для виконання доручення документами і матеріалами, за винятком тих, таємниця яких охороняється законом;
 - 5) одержувати письмові висновки фахівців з питань, що вимагають спеціальних знань;
 - 6) застосовувати науково-технічні засоби відповідно до чинного законодавства;
 - 7) бути присутнім під час розгляду його клопотань і скарг на засіданні колегіальних органів і давати відповідні пояснення щодо них.
- Здійснюючи свої професійні обов'язки, адвокат зобов'язаний неухильно дотримуватися вимог законодавства, використовуючи всі передбачені законом засоби захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб, не має права використовувати свої повноваження на шкоду особі, в інтересах якої прийняв доручення, і відмовитися від прийнятої на себе функції захисту підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного.
-